

Seminarski rad iz filozofije

Tema:

Tomas Hobz – “Levijatan”

- O čoveku -

Alen Trbojević
učenik

Miloš Rastović
profesor

Sombor, 28.02.2006

Sadržaj

O čulnom osećanju.....	3
O imaginaciji.....	3
O sledovanju ili nizanju misli.....	3
O govoru.....	4
O razlogu u nauci.....	5
O unutrašnjim počecima voljnih kretanja, obično zvanih strastima, i o govorima pomoću kojih se izražavaju.....	6
O vrlinama što se obično nazivaju intelektualnim, i o manama koje su im suprotne.....	7
O raznim predmetima znanja.....	8
O moći, vrednosti, dostojanstvu, časti i dostojnosti	8
O različitosti ponašanja.....	8
O religiji.....	8
O prirodnom stanju ljudi u vezi sa njihovim blagostanjem i njihovom bedom.....	9
O prvom i drugom prirodnom zakonu i o ugovorima.....	9
O drugim prirodnim zakonima.....	9
O licima, autorima i personifikovanim stvarima.....	10
Literatura.....	11

O čulnom osećanju

Čulno osećanje je ono koje nam pomaže da spoznamo svet. Uzrok čulnog osećanja je spoljašnje telo i to na dva načina:

- neposredno(kao kod ukusa I pipanja
- posedno(kao kod vida, sluha I mirisa)

Svaka čovekova misao je jedna predstava, a čulno osećanje je izvor svih predstava. Čulno osećanje sastoji se od kodova: oka, uha, nozdrva, jezika i nepca, drugih delova tela. Sva svojstva koja se otkrivaju ovim kodovima predstavljaju kretanje materije kojima predmet vrši pritisak na naše organe.

O imaginaciji

Pod pojmom imaginacije Hobz smatra osećaj u opadanju, koji postoji kod čoveka i mnogih drugih živih bića, kako za vreme sna tako i kad su budni. Hobz imaginaciju najlakše objašnjava na principu čoveka koji šeta. Ljudi sve u prirodi porede sa ljudskim osobinama, pa tako smatraju da telo koje se kreće mora da se zaustavi bez uticaja nekog drugog tela. Ljudi to smatraju zbog toga što se kod njih prilikom kretanja javlja zamor i telo je prinuđeno da se nakon izvesnog vremena zaustavi bez uticaja drugog tela. Kada hoćemo da izrazimo to padanje pomoću nekog događaja iz prošlosti to je za Hobza pamćenje. Veliko pamćenje ili pamćenje mnogih stvari je za Hobza iskustvo.

Imaginacija može biti prosta i složena: prosta imaginacija jeste prvobitno zamišljanje predmeta, onakvog kakav se on pojavio u čulu, a složena kada od neka dva ranije pojavljivana predmeta u našem duhu zamišljamo neki treći sa osobinama prva dva.

Imaginacije koje se javljaju pri spavanju-snovi- su isto kao I sve druge imaginacije pre toga bile u našim čulima.

Priviđenja ili vizije jesu čovekove misli koje su mu uznemirile savest. Ukoliko čovek zadrema usled umora ne nameravajući to prethodno savest će mu biti manje uznemirena za razliku od onoga koji je revnosno legao da spava.

Imaginacija koja se rečima ili drugim voljnim znacima izaziva kod čoveka jeste ono što obično nazivamo *razumevanjem* i to je zajedničko čoveku i životinjama.

O sledovanju ili nizanju misli

Nevezan tok misli ili *mentalni govor* je tok nizanja misli u kome nema misli koja bi vladala I koju bi ostale misli sledile radi ostvarivanja cilja. Takve pojave se najčešće javljaju u snu I to su nevezane misli.

Sređen tok misli je postojaniji, pošto je sređen prema nekoj želji i nekom planu. Iz želje se rađa misao o nekim sredstvima pomoću kojih se postiže

ono čemu težimo, a iz misli o takvim sredstvima rađa se misao baš o onom sredstvu pomoću koga možemo da postignemo svoj cilj.

Sećanje ili dozivanje u pamet je neko ponovno ispitivanje naših ranijih radnji.

Smotrenost se javlja kada čovek želi da sazna ishod izvesne radnje i tada misli o nekoj sličnoj radnji iz prošlosti i njenim rezultatima pa pretpostavlja da će slični događaji sledovati za sličnim radnjama.

Znak je ono što kao potonje očigledno dolazi posle prethodnog kad su i ranije bile zapažene iste posledice. Ukoliko su te posledice bile češće zapažene utoliko je znak manje pouzdan.

Nagađanje – kao što je smotrenost pretpostavka o budućnosti, dobijena iz iskustva o prošlosti, tako postoji pretpostavka o prošlim stvarima, izvučena iz drugih stvari, takođe prošlih

Beskonacnost- S obzirom da je sve što možemo zamisliti ograničeno stoga nemamo ideje ni pojma šta može biti beskonačno. Tako da čovek uopšte ne može da kaže išta o beskonačnosti, već čovek kad spominje pojam beskonačnosti on smatra nešto čiji se kraj ne može ni zamisliti.

O govoru

Pomoću govora ljudi registruju svoje misli, dozivaju ih u sećanje kad su prošle, a isto tako saopštavaju ih jedan drugima radi uzajamne koristi i razgovora. Bog je taj koji je prvi progovorio, kada je Adama upoynavao sa stvorenjima na Zemlji.

Upotreba govora sastoji se u tome da se naše mentalno razmatranje prenese u verbalno ili da se niz naših misli prenese u niz reči.

Zloupotreba govora predstavlja nanošenje povreda "jezikom", a li ne prema svima. Prema onima kojima smo dužni da upravljamo smemo da zloupotrebimo govor jer to ne radimo da bi naškodili to licu ili da bi mu naneli povredu, već da bi ga kaznili ili popravili nešto kod te osobe, a to je u suštini dobro.

U svetu nema ništa opšteg osim imena (ličnih I zajedničkih), jer imenovane stvari su svaka za sebe individualne i pojedinačne.

Istina I laž su atributi svakog govora.

Istina se sastoji u ispravnom rasporedjivanju imena u našim tvrdnjama, tako da čovek koji traži istinu ima potrebu da zapamti šta predstavlja svako ime koje on upotrebljava. Određivanje značenja reči nazivamo definicijama.

Imena se mogu dati svemu što može da uđe u kakav račun ili da se uzme u obzir u računu.

Tvrđenja, pitanje, zapovest, pričanje, silogizam, propoved, beseda i sl. jesu imena za govore. To je *pozitivna grupa imena*. Upotrebljavaju se da bi se označilo nešto što postoji u prirodi ili što duh čovekov može da zamisli.

Ima i drugih imena, zvanih *negativna*, koja predstavljaju oznake za ukazivanje da jedna reč nije ime stvari u pitanju. Na primer to su reči: ništa, niko, beskonačno, nepoučljiv.

Sve ostale reči koje nisu ni pozitivna ni negativna grupa su samo besmislene reči (zvuci).

Razumevanje ide zajedno sa govorom, pošto je razumevanje u stvari misao prouzrokovana govorom, prema tome razumevanje je ito kao i govor svojstveno čoveku.

Nepostojana imena - Imena onih stvari koja nas uzbuđuju, *nepostojanog su značenja* u običnim ljudskim razgovorima, stoga što svi ljudi nisu podjednako uzbuđeni istom stvari, niti je jedan isti čovek uvek podjednako uzbuđen.

O razlogu u nauci

Sve što čovek zamišlja ne čini ništa drugo nego sabiranje nekih delova ili oduzimanje delova od nekog većeg dela. U svakoj materiji ima mesta za sabiranje i oduzimanje, pa tako i za razlog. Gde nema mesta za sabiranje i oduzimanje, tu ni o razlogu uopšte ne može biti reči.

Označavanje misli se javlja kada računamo za sebe, a *saopštavanje* kad izložimo ili dokazujemo naša računanja drugima.

Ljudi greše u sabiranju i oduzimanju pa tako mogu da se prevare i da izvedu pogrešne zaključke o razlogu. Razlog može biti ispravan i neispravan. Ljudi žele da svaka njihova strast, kad njima zagospodari bude primljena kao ispravan razlog.

Kad čovek računa ne upotrebljavajući pri tom reči, što u ponekim stvarima može da se čini, onda se to naziva *greškom*. Kada se iznese opšti zaključak koji je neispravan, iako je to greška to je u stvari *apsurdnost* ili *bismislen govor*.

Uzroci apsurdnosti:

-*Prvi* uzrok apsurdnih zaključaka jeste odsustvo metoda odnosno zbog toga što ljudi ne otpočinju zaključivanje od utvrđenih definicija.

-*Drugi* uzrok apsurdnih tvrdjenja javlja se zbog toga što se imena tela daju uzgrednim svojstvima kao na primer kada neko kaže da je vera ulivena ili udahnuta.

-*Treći* uzrok se javlja zato što se imena uzgrednih svojstava tela izvan nas daju uzgrednim svojstvima našeg sopstvenog tela.

-*Četvrti* razlog javlja se zato što se imena tela daju imenima ili govorima.

-*Peti* zato što se imena uzgrednih svojstava daju imenima ili govorima.

-*Šesti* se javlja usled pojave metafore, trope ili neke druge retorističke figure na mesto odgovarajućih reči.

-*Sedmi* zbog pojave imena koja ništa ne znače nego su uzeta i napamet naučena.

Čovek koji ume da izbegne ovakve stvari ne može lako da padne u apsurdnost.

Svi teže dođu do znanja koja proističu iz imena koja pripadaju predmetu koji razmatramo, a to je ono što se naziva *naukom*.

Kao što veliko iskustvo čini *smotrenost*, tako i veliko znanje donosi *mudrost*.

O unutrašnjim počecima voljnih kretanja, obično zvanih strastima, i o govorima pomoću kojih se izražavaju

Naporom se nazivaju počeci kretanja u čovekovom telu.

Taj napor, kad je upravljen prema nečem što ga prouzrokuje, naziva se *apetit ili želja*, a kad je napor upravljen nasuprot nečem, onda se obično naziva odvratnost.

Ono što ljudi žele kaže se da to i *vole*, a govore da *mrže* one stvari prema kojima imaju odvratnost.

Kaže se da preziremo one stvari koje niti želimo, niti mrzimo. *Prezir* nije ništa drugo do izvesna nepokretnost ili izvestan hotimičan prkos srca koje se odupire dejstvu izvesnih stvari.

Predmet prohteva ili želje nekog čoveka naziva se *dobrim (pulchrum)*, a predmet mržnje ili odvratnost *rđavim (turpe)*, a predmet prezira *ništavnim i beznačajnim*.

Pojava ili čulno zapažanje kretanja jeste ono što nazivamo ili *uživanje* ili *uznemirenost duha*.

Zadovoljstvo ili *uživanje* (čulno zadovoljstvo i duhovno zadovoljstvo-radost) jeste spoljašnji izraz ili čulni osećaj dobra, dok je *dosada* ili *nezadovoljstvo* je spoljašnji izraz ili čulni osećaj rđavog. (Čulno nezadovoljstvo-bol).

Nada jeste prohtev sa izvesnim verovanjem da ćemo ga ostvariti.

Prohtev bez verovanja za ostvarivanjem naziva se *očajanje*.

Odvratnost sa mišljenjem o povredi koja od predmeta može da se pretrpi jeste *strah*.

Verovanje da će se putem otpora neka povreda izbeći naziva se *hrabrost*. Iznenadna hrabrost jeste *gnev*.

Postojana nada jeste *pouzdanje* u samog sebe, postojano očajanje jeste *nepouzdanje* u samog sebe.

Opravdan gnev je srdžba zbog velike povrede nanesene nekome drugom, kad smatramo da je to učinjeno da bi se drugi uvredio.

Naklonost, dobra volja, milosrđe jeste želja da drugom bude dobro, a ako postoji u odnosu prema čoveku uopšte onda je to *dobročudnost*.

Pohlepnost jeste želja za bogatstvom.

Želja za položajem ili prednjačenjem jeste *slavoljublje*.

Želja za stvarima koje jedva da nešto doprinose našim ciljevima i strah od stvari koje jedva da predstavljaju kakvu smetnju nazivamo *malodušnost*.

Velikodušnost jeste prezir prema malim pomoćima i smetnjama.

Neustrašivost je velikodušnost u opasnosti od smrti ili rana.

Velikodušnost prilikom upotrebljavanja bogatstva nazivamo *darežljivost*.

Ljubaznost jeste ljubav prema licima društva.

Prirodna požuda jeste ljubav prema licima jedino radi zavoljanja čula.

Ljubav prema licima, stečena zamišljanjem prošlog zadovoljstva naziva se *sladostrasnost*.

Ljubavna strast jeste ljubav prema jednom licu sa željom biti voljen od toga lica.

Ljubav prema nekom licu sa strahom da ljubav nije uzajamna naziva se *ljubomora*.

Osvetoljubivost jeste želja da se nanošenjem povrede drugome taj drugi navede da sam osudi neki svoj postupak.

Radoznalost – želja da se nešto sazna i ne postoji ni kod jednog drugog živog bića osim kod čoveka.

Religija je strah od nevidljive moći koju je čovekov duh izmislio. Ukoliko se religija zamišlja kao priče, a te priče nisu javno prihvaćene onda se to naziva *sujeverjem*, a ako je ta moć zaista takva kakvu je zamišljamo onda je to *istinska religija*.

Radost što nastaje od zamišljanja sopstvene moći i sposobnosti jeste *slava*.

Smehom se nazivaju one grimase koje izaziva iznenadno likovanje.

Nagla utučenost je strast koja izaziva *plač*.

Bol zbog otkrivanja nedostatka kakve sposobnosti jeste sram.

Prezir ili malo osećanja za nesreću drugih naziva se *svirepost*.

Poslednji prohtev prilikom premišljanja koji se neposredno vezuje sa radnjom ili sa prepuštanjem radnje nazivaju se *voljom*. To je čin a ne sposobnost htenja.

Neprekidno uspevanje u postizanju onoga što čovek s vremena na vreme želi, to jest neprekidno napredovanje ljudi nazivaju *srećom*.

Forma govora kojom ljudi označavaju svoje mišljenje o dobroti nečeg jeste *pohvala*, a forma kojom označavaju moć nečega jeste *veličanje*.

O vrlinama što se obično nazivaju intelektualnim, i o manama koje su im suprotne

Pod *intelektualnim vrlinama* uvek se razumeju one duhovne sposobnosti koje ljudi hvale, pridaju im vrednost i žele da ih imaju, a obično se obuhvataju nazivom *dobra pamet*.

Pamet koja se stiče samo upotrebom i iskustvom, bez metode, kulture i obrazovanja nazivamo *prirodna pamet*. Tu prirodnu pamet čine: brzina imaginacije, što znači brzo sledovanje jedne misli za drugom, i postojanu upravljenošću jednom cilju.

Kada čovek ima pred sobom neki plan i ima neku misao koja će mu pomoći da sprovede taj plan u delo ili da doprinesu takvom planu, onda se takva mišljenja nazivaju *mudrost*, a počivaju na velikom iskustvu. Ako se mudrosti doda upotreba neopravdanih ili nečasnih sredstava, onda je to ona izvitoperena mudrost koja se naziva *lukavstvom*.

Imati strasti za svaku stvar bez razlike, znači biti *vetropir i rasejan*, a imati jače i silnije strasti za neku stvar no što je slučaj kod drugih, to ljudi nazivaju *ludošću*.

Utuchenost čini čoveka podložnim bezrazložnim strahovanjima. To je ludost koja se obično naziva *melanholija*.

O raznim predmetima znanja

Postoje dve vrste znanja. Prvo je znanje činjenice, a drugo znanje o zaključivanju iz jednog tvrđenja na drugo tvrđenje. Prvo nije ništa drugo do čulno opažanje i memorija, i to je *apsolutno stanje*. Drugo se naziva *nauka*.

Zabeleženo znanje o činjenicama naziva se *istorija*.

O moći, vrednosti, dostojanstvu, časti i dostojnosti

Moć jednog čoveka čine sredstva kojima on trenutno raspolaže radi dobijanja nekog budućeg vidljivog dobra. Moć je *originalna ili instrumentalna*.

Prirodnu moć čine izvanredne sposobnosti telesne ili duhovne, kao što je neobična snaga, telesna kondicija, mudrost...

Valjanost ili vrednost jednog čoveka jeste njegova cena. Čovek vredi onoliko koliko bi se dalo za upotrebu njegove moći.

Javna vrednost jednog čoveka jeste ono što ljudi obično nazivaju *dostojanstvom*.

Poslušati znači uvažavati, a ne poslušati znači *omalovažavati*.

Biti uvažavan od malog broja ljudi ili ne biti uvažavan ni od koga znači biti *bez ugleda*.

Počasne titule, kao knez, grof, markiz i baron, a i stvari poput porodičnih grbova i štitova, predstavljaju ugled, jer označavaju uvaženje koje je nosiocu njihovom pridala suverena moć države.

O različitosti ponašanja

Takmičenje u bogatstvu, počastima, zapovedanju ili u drugoj kakvoj moći vodi sukobu, neprijateljstvu u ratu.

Želja za udobnošću i čulnim zadovoljstvom navodi ljude na poslušnost prema opštoj moći. Strah od smrti ili rana takođe navodi ljude na poslušnost prema opštoj moći.

Radoznalost ili ljubav za saznavanje uzroka odvlači čoveka od posmatranja dejstva na istraživanje uzroka.

Zebnja od budućnosti navodi ljude da istražuju uzroke stvari, jer poznavanje njihovo čini čoveka sposobnijim da sadašnjost uredi u svoju korist.

O religiji

Četiri stvari koji su prirodni uzroci religije jesu:

- mišljenje o duhovima
- nepoznavanje drugih uzroka
- molitve onome od čega ljudi strahuju

-zimanje slučajnih stvari kao predskazanje

Religija postoji samo kod čoveka. Kada čovek vidi neku stvar koja ima svoj početak, čovek razmišlja o tome da ona ima i svoj uzrok. Prirodni uzrok religije jeste strah od budućnosti.

Religija može biti jednobožačka i mnogobožička. Jednobožačka jeste verovanje u jednog boga, a mnogobožička u više bogova. Ciljevi tvoraca mnogobožičke religije jesu da narod drže u poslušnosti i miru tako što će u svest naroda da utisnu verovanje da propise koje su oni u vezi sa religijom izdavalj nisu oni izmislili nego da ti propisi dolaze od samoga boga.

O prirodnom stanju ljudi u vezi sa njihovim blagostanjem i njihovom bedom

Priroda je ljude stvorila jednakim u pogledu telesnih i duhovnih sposobnost.

Od te jednakosti u sposobnostima nastaje jednakost u nadi da ćemo postići svoje ciljeve. I stoga, ako dva čoveka žele istu stvar, koju opet ne mogu uživati obojica, onda oni postaju neprijatelji.

Strasti koje čoveka navode da teži miru jesu: strah od smrti, želja za stvarima koje život čine udobnim i nada da radinošću može da dobije te stvari.

O prvom i drugom prirodnom zakonu i o ugovorima

Prirodno pravo, koje pisci obično nazivaju *jus naturale*, jeste sloboda što je svaki čovek ima da se sopstvenim moćima služi onako kako sam želi.

Pod slobodom se razume odsustvo spoljašnjih prepreka.

Prirodni zakon jeste opšte pravilo do koga se razumom došlo, a po kom je čoveku zabranjeno da čini ono čime se uništava život.

Prvi i osnovni zakon prirode jeste *težiti miru i održavati mir*.

Drugi zakon prirode, najviše pravo prirodno jeste braniti se svim mogućim sredstvima.

Uzajamno prenošenje prava jeste ono što ljudi nazivaju *ugovorom*.

Zaklinjanje ili zakletva jeste jedna govorna formula dodata obećanju, kojom onaj što obećava saopštava da se odriče milosti Boga ako ne ispuni što je obećao ili Boga poziva da na njemu iskali svoju osvetu.

O drugim prirodnim zakonama

Iz prirodnog zakona po kome smo obavezni da na drugog prenesemo ona prava koja čine prepreku miru među ljudima sleduje treći zakon, a to je *da ljudi ispunjavaju sklopljene sporazume*.

Sve ono što nije nepravedno, *pravedno je*.

Kao što pravednost zavisi od ranijeg sporazuma, tako *blagodarnost* zavisi od *prethodne milosti* i to predstavlja četvrti prirodni zakon.

Peti prirodni zakon je *popuštanje*, to će reći da svaki čovek nastoji da se prilagodi ostalima.

Šesti prirodni zakon sastoji se u tome da, vodeći računa o budućnosti, čovek treba da prašta uvrede iz prošlosti onima koji to žele, uz kajanje za ono što su učinili.

Sedmi prirodni zakon jeste da ljudi sveteći se nagrađuju zlo drugim zlom.

Osmi prirodni zakon jeste protiv *prezira*, deveti protiv *oholosti*, a deseti protiv *nadmenosti*.

Jedanaesti zakon govori o pravičnosti.

Dvanaesti o ravnopravnom korišćenju zajedničkih stvari.

Trinaesti o određivanju učešća putem kocke.

Četrnaesti o primogenituri i prvom zauzeću.

Petnaesti o posrednicima.

Šestnaesti o podvrgavanju arbitraži.

Sedamnaesti govori o tome da niko nije sudija u sopstvenoj stvari, jer svaki čovek radi u svoju sopstvenu korist.

Osamnaesti govori o tome da nijedan čovek ne može da bude sudija koji u sebi nosi neki prirodni uzrok pristrasnosti.

Devetnaesti prirodni zakon govori o svedocima kao trećem licu u nekom odlučivanju jer će inače pitanje ostati neraspravljeno.

Svi prirodni zahtevi su sažeti u jedan lak rezime, shvatljiv i za ljude sa najmanjim sposobnostima, a to je: *ne čini drugome što ne želiš da tebi bude učinjeno*.

O licima, autorima i personifikovanim stvarima

Lice je onaj čije se reči ili radnje smatraju bilo kao njegove lične, ili kao radnje nekog drugog čoveka kojima se one pripisuju, bilo istinski ili fikcijom. Kad se smatraju kao njegove lične, onda se nazivaju *prirodno lice*, a kad se smatraju kao da predstavljaju tuđe reči i radnje onda je to *fiktivno ili veštačko lice*.

Izvesno mnoštvo ljudi postaje jedna ličnost kad ih predstavlja jedan čovek ili jedna ličnost, tako da se to čini pristankom svakog pojedinca koji ulazi u sastav tog mnoštva.

Literatura:
"Levijatan» – Tomas Hobz